

Έθος και ηθική στη χριστιανική παράδοση

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Η ηθική είναι ένα από τα τρία κύρια στοιχεία μιας θρησκείας. Τα άλλα δύο είναι η πίστη και η λατρεία. «Ηθική είναι το είδος της συστηματικής ενασχόλησης με τα προβλήματα που αναφέρονται στο ανθρώπινο ήθος» (Χρ. Γιανναρά, *Η ελευθερία του ήθους*, Αθήνα 1989, σελ. 21). Και ήθος είναι «μια έννοια αντικειμενικού μέτρου για την αξιολόγηση του ατομικού χαρακτήρα ή της ατομικής συμπεριφοράς. Έχει συνδεθεί νοηματικά με τις κοινωνικές κατηγορίες του καλού και του κακού και αντιπροσωπεύει την ανταπόκριση του κοινωνικού ατόμου σε ένα αντικειμενικό χρέος, σε ένα 'δέον' που διαβαθμίζεται σε επιμέρους 'αρετές'. Το ήθος του κάθε ανθρώπου είναι η αντικειμενική αξιολόγησή του με βάση την κλίμακα των αρετών που έχει αποδεχθεί το κοινωνικό σύνολο» (Γιανναράς, *ό.π.*, σελ. 21).

Η ηθική δεν είναι μόνο θρησκευτικού περιεχομένου. Είναι και κοινωνική και πολιτική και οικονομική και επιστημονική. Κάθε τομέας που έχει αρχές, ταυτόχρονα συνδυάζεται με ηθικό περιεχόμενο. Η διαβόητη φράση «ό,τι είναι νόμιμο, είναι και ηθικό», η οποία προκάλεσε σάλο στην κοινωνία μας, δείχνει ότι η έννοια της ηθικής δεν ταυτίζεται με ό,τι είναι αποδεκτό από θεωρητικά διατυπωμένους νόμους, αλλά προϋποθέτει και την σύνδεση με το αίσθημα του κοινωνικού συνόλου σχετικά με το τι είναι ηθικό και τι όχι.

Η Ηθική λοιπόν, «για να μεταβληθεί σε πράξη και κανόνα συμπεριφοράς ενός

κοινωνικού συνόλου, πρέπει να έχει ερείσματα και προϋποθέσεις αντικειμενικής επιβολής. Αυτά τα ερείσματα ή προϋποθέσεις επιβολής της Ηθικής φαίνεται πως είναι δύο: η αυθεντία ή η σύμβαση» (Γιανναράς, σελ. 22). Αυθεντία είναι ο Θεός ή η θρησκεία. Αυθεντία είναι ο κομματικός ηγέτης. Η απρόσωπη αρχή της κρατικής εξουσίας. Αυθεντία είναι ο πρόεδρος μιας αθλητικής ομάδας. Αυθεντία είναι ο οποιοσδήποτε αναγνωρίζεται ως αρχηγός ή ηγέτης. Από την άλλη, οι ηθικοί κανόνες μπορεί να γίνονται αποδεκτοί «ως προτεινόμενοι κάθε φορά ή καθιερωμένοι από την πείρα για το καλό ή το κακό» (Γιανναράς, σελ. 22), για λόγους χρησιμότητας. Τότε λέμε ότι «οι κανόνες συμπεριφοράς και αξιολόγησης των ατομικών χαρακτήρων προκύπτουν από μια συνειδητή ή εθιμική συμφωνία-σύμβαση» (Γιανναράς, σελ. 22). Ο άνθρωπος τότε αγωνίζεται να βελτιώνει τους ηθικούς κανόνες, ώστε η κοινωνική συμπεριφορά να συμβάλει στην περαιτέρω πρόοδο της κοινωνίας.

Το ήθος έχει να κάνει με την συνήθεια του ανθρώπου να επαναλαμβάνει ή να αντιστέκεται σε μία συγκεκριμένη συμπεριφορά, η οποία πηγάζει από την σκέψη, την βούληση, το συναίσθημά του. Η διαμόρφωση του ήθους του ανθρώπου είναι μία μακρά διαδικασία. Πολλοί παράγοντες διαδραματίζουν ρόλο. Άλλοτε είναι η κληρονομικότητα των γονιδίων που παραλαμβάνει ο άνθρωπος από τους γονείς του. Άλλοτε είναι το περιβάλλον, στο οποίο μεγαλώνει και οι αλληλεπιδράσεις που υφίσταται. Άλλοτε είναι ο προσωπικός κόπος, αυτό που ονομάζουμε στη γλώσσα της θεολογίας «άσκηση» ή «πνευματικός αγώνας». Άλλοτε είναι η παιδεία, την οποία ο άνθρωπος λαμβάνει από τους διάφορους παράγοντες κοινωνικοποίησής του (θεσμικούς - όπως το σχολείο, η Εκκλησία, οι νόμοι- και εξωθεσμικούς - όπως η τηλεόραση, ο αθλητισμός, το διαδίκτυο, οι παρέες).

Ο άνθρωπος, αναφορικά με το ήθος του, έχει κριτές, οι οποίοι έχουν ως κριτήριό τους την δική τους ηθική, το δικό τους «δέον». Ο ένας είναι ο «εαυτός» του ανθρώπου. Ό,τι ονομάζουμε πρόσωπο, το οποίο περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την συνείδηση, κρίνει τον άνθρωπο και του αποδίδει αίσθημα επιδοκιμασίας και αυτο-αποδοχής ή αποδοκιμασίας και απόρριψης για ό,τι πράττει. Άλλος κριτής είναι η κάθε κοινότητα στην οποία ο άνθρωπος ανήκει. Και είναι αυτονόητο ότι δεν είναι μόνο μία η κοινότητα στην οποία ο άνθρωπος ανήκει, γιατί στη ζωή του και αναλαμβάνει πολλούς ρόλους και εντάσσεται σε διάφορα σύνολα, τα οποία έχουν και την δική τους ηθική. Επομένως, ο άνθρωπος κρίνεται και αποκτά αίσθημα αποδοχής ή απόρριψης από τις κοινότητες στις οποίες εντάσσεται. Μέσα από την κρίση, την οποία ο άνθρωπος υφίσταται, καθώς και την στάση τόσο του εαυτού του έναντι των θετικών ή αρνητικών απόψεων για την συμπεριφορά του, διαμορφώνεται η ταυτότητά του. Υψηλή ή χαμηλή αυτοεκτίμηση, ηγετική ή συμμορφούμενη προσωπικότητα, πληρότητα ή έλλειψη, επιτυχία ή αποτυχία στην εκπλήρωση των ανθρώπινων φιλοδοξιών, είναι μερικά μόνο από τα

χαρακτηριστικά της ανθρώπινης ταυτότητας που ανακύπτουν από τον τρόπο με τον οποίο ο καθένας συμπεριφέρεται και κρίνεται στον τομέα της ηθικής.

Υπάρχει και ένα ακόμη σημείο, το οποίο πρέπει να προσέξουμε. Η Ηθική συνήθως «διαστέλλει το ήθος του ανθρώπου από την υπαρκτική αλήθεια και την υποστατική ταυτότητα του ανθρώπου, δηλαδή από αυτό που 'είναι' καταρχήν ο άνθρωπος πριν από κάθε κοινωνική-αντικειμενική αξιολόγηση» (Γιανναράς, σελ. 23). Δηλαδή η Ηθική αναφέρεται στην ανθρώπινη κοινωνικότητα, στον τρόπο που ο άνθρωπος αλληλεπιδρά εν γένει με την κοινωνία. Έχει εξωστρεφές περιεχόμενο και αποτελεί προϋπόθεση για να γίνει ο άνθρωπος κατά κόσμον ευτυχισμένος ή όχι. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η Ηθική δεν δίνει απάντηση στο τι αληθινά είναι ο άνθρωπος, στην οντολογική του υπόσταση, δηλαδή «σ' αυτό που πραγματικά είναι ο άνθρωπος, ξέχωρα από αυτό που πρέπει να είναι και από την ανταπόκρισή του σε αυτό το πρέπει. Έχει η ανθρώπινη ατομικότητα οντολογική υπόσταση, υπόσταση ζωής και ελευθερίας πέρα από το χώρο και το χρόνο; Έχει υποστατική ταυτότητα-μοναδική, ανόμοια και ανεπανάληπτη -που προηγείται και καθορίζει το χαρακτήρα και την συμπεριφορά; Ή είναι παροδικό επιφανόμενο βιολογικών, ψυχολογικών και ιστορικών συνθηκών που την καθορίζουν υποχρεωτικά και επομένως μόνο τη 'βελτίωση' του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς μπορούμε να πετύχουμε καταφεύγοντας σε μια χρησιμοθηρική νομοθεσία;» (Γιανναράς, σελ. 23).

Η Ηθική, αν ο άνθρωπος δεν έχει υποστατική ταυτότητα ή αν δεν θέλει να πιστέψει ότι έχει, γίνεται ένα προσωπείο, το οποίο βοηθά τον άνθρωπο να πετύχει στη ζωή του την αποδοχή των άλλων και να εξασφαλίσει την ικανοποίηση των φιλοδοξιών του. Τότε τα όρια ανάμεσα σ' αυτήν και τον ηθικισμό γίνονται δυσδιάκριτα. Η ηθική δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα σύνολο από κανόνες και συμπεριφορές που ο άνθρωπος οφείλει να τηρήσει. Και τότε γίνεται άγχος, καταπίεση και τροχοπέδη στην ελευθερία του, καθώς πάντοτε ενυπάρχει ο φόβος, ο κίνδυνος και η απειλή της τιμωρίας για την παράβαση αυτών των κανόνων, ενώ άλλοτε ο άνθρωπος λειτουργεί στα όρια του κλασικού σχήματος «δούναι και λαβείν», δηλαδή στα πλαίσια του μισθού και της ανταπόδοσης ή του «δικαιώματος» στην ευτυχία, διότι τηρεί τα όσα οι κανόνες ορίζουν. Αν μάλιστα, ταυτίσει το νόημα της ζωής του με την ηθικώς αποδεκτή συμπεριφορά, τότε θα κρίνει τους πάντες και τα πάντα με βάση αυτήν, και θα μετρά την αξία του άλλου με τα εξωτερικά κριτήρια. Αυτό θα τον καταστήσει ηθικιστή, δηλαδή θα ταυτίζει το πρόσωπο των άλλων, την σκέψη, την καρδιά, την ψυχή τους με το πώς φέρονται, και ανάλογα θα τους απορρίπτει ή θα τους αποδέχεται. Το ίδιο θα γίνεται και με τον εαυτό του. Ο τύπος του Φαρισαίου στη γνωστή παραβολή με τον τελώνη (Λουκ. 18, 10-14), αποτελεί παράδειγμα ταύτισης του ήθους με το «είναι».

Στην ορθόδοξη παράδοση το ήθος του ανθρώπου «αναφέρεται στο γεγονός της

σωτηρίας του: να σωθεί ο άνθρωπος, που θα πει: να γίνει σώος, ολόκληρος, να πραγματώσει ακέραια τη δυνατότητα της ύπαρξης και της ζωής πέρα από το χώρο, το χρόνο και τις συμβατικές σχέσεις -να νικήσει το θάνατο. Η κοινή και απύθμενη δίψα της ανθρώπινης ύπαρξης είναι γι' αυτή τη σωτηρία, και όχι για συμβατικές βελτιώσεις του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς» (Γιανναράς, σελ. 24). Στην Εκκλησία προσδιορίζουμε το ήθος εφόσον έχουμε δώσει απάντηση στο υποστατικό, στο οντολογικό ερώτημα του ανθρώπου. Αν απαντήσουμε στο τι είναι ο άνθρωπος, τότε μπορούμε να δώσουμε απάντηση στο τι πρέπει να κάνει για να παραμείνει ή να γίνει αυτό που είναι.

Για την ορθόδοξη παράδοση ο άνθρωπος είναι «εικόνα του Θεού». Και σκοπός του ανθρώπου, για να παραμείνει αυτό που είναι (γιατί η εικόνα του Θεού είναι μια δωρεά που δεν αφαιρείται από τον άνθρωπο) και για να βιώσει στην πληρότητά της αυτή τη δωρεά, είναι να προχωρήσει στο «καθ' ομοίωσιν», δηλαδή να επιλέξει να ομοιάσει του Θεού. Και η ομοιότητα αυτή συνίσταται στην υιοθέτηση από την πλευρά του ανθρώπου της αγάπης, «ότι ο Θεός αγάπη εστί» (Α' Ιωάν. 4, 8). Ομοίωση Θεού σημαίνει λοιπόν πορεία και άνοιγμα αγάπης. Ο δρόμος αυτός όμως περνά μέσα από την ανθρώπινη ελευθερία. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει μία σύγχρονη μεγάλη ασκητική μορφή, ο Αρχιμ. Σωφρόνιος Σαχάρωφ: «Αν ο άνθρωπος είναι πραγματικά ελεύθερος, ελεύθερος ως εικόνα και ομοίωση του Θεού, τότε οπωσδήποτε σκεφτόμαστε ότι ο Θεός 'εν αρχή' δημιούργησε μια καθαρά δυναμική κατάσταση, και όλα όσα έπειτα ακολουθούν ως μοίρα του Ανθρώπου δεν εξαρτώνται πλέον μόνο από τον Θεό-Δημιουργό, αλλά και από την ελευθερία της κάθε ανθρώπινης υποστάσεως. Ο καθένας από μας είναι ελεύθερος να συμφωνήσει με τον Θεό, να ενωθεί μαζί Του με την αγάπη, ή βεβαίως να Τον απορρίψει και αφελώς να στραφεί σε αναζητήσεις άλλης ζωής: 'αφελώς', διότι έξω από την Θεϊκή Αρχή δεν υπάρχει ζωή. Συνεπώς, στην ελευθερία του ανθρώπου έγκειται η τραγικότητα όλης της ιστορίας του κόσμου. Και ο Θεός αναμφίβολα προείδε την Τραγωδία αυτή, τη μελέτησε μέσα στην Αιωνιότητά Του. Συνεπώς, η Δημιουργία του Ανθρώπου είναι εκείνη η τραγική χειρονομία, με την οποία ο Θεός Πατέρας μάς ρίχνει στις αβύσσους του είναι, καλώντας μας από την άβυσσο του μη όντος. Ο Θεός, 'ο Πανταχού Ων και τα πάντα πληρών' μας περιβάλλει, όπου και αν είμαστε. Αγαπητικά μας αναζητεί, μας καλεί κοντά Του, μακροθυμεί, αναμένει... Ουδέποτε εκβιάζει την ελευθερία μας, μας τιμά σαν να είμαστε ίσοι με Αυτόν. Σε κάθε περίπτωση συμπεριφέρεται μαζί μας ως με ίσους Του, και τίποτε άλλο δεν περιμένει από μας, παρά μόνο να μας δει σε όλα όμοιους με Αυτόν...Αυτή είναι η αποκάλυψη εν Χριστώ, ο Οποίος και ως Άνθρωπος κάθισε στα δεξιά του Πατρός» (Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου Σαχάρωφ, *Γράμματα στη Ρωσία*, Έσσεξ 2009, σελίδες 188-189).

Για τον Τριαδικό Θεό η αγάπη είναι δεδομένο γεγονός και άτρεπτο. Για τον

άνθρωπο η αγάπη είναι δεδομένο γεγονός, αλλά τρεπτό. Μπορεί δηλαδή ο άνθρωπος να επιλέξει να αγωνιστεί γι' αυτήν, αλλά και να την απορρίψει ή να θέσει πριν από αυτήν άλλες «αγάπες». Για τον Θεό η αγάπη είναι **αλληλοπεριχωρούμενη, κενωτική και θυσιαστική**. Η αλληλοπεριχώρηση έχει να κάνει με τα Πρόσωπα της Αγίας Τριάδας. Η κένωση έχει να κάνει με την ενσάρκωση του Υιού και Λόγου και την πρόσληψη της ανθρώπινης φύσης. Η θυσία έχει να κάνει με την παραίτηση από το ίδιο θέλημα του Υιού και την υπακοή στο θέλημα του Πατρός, αλλά και την παραίτηση από την ίδια τη ζωή επάνω στο Σταυρό. Αν ο άνθρωπος επιλέξει να αγωνιστεί για την ομοίωση με το Θεό, η πορεία του θα περάσει από **την αλληλοπεριχώρηση, την κένωση και την θυσία**. Αλληλοπεριχώρηση για τον άνθρωπο σημαίνει να βλέπει στο πρόσωπο του κάθε συνανθρώπου του, ανεξαρτήτως φύλου, θρησκείας, εθνικότητας, δύναμης ή αδυναμίας, τον αδελφό του. Κένωση σημαίνει παραίτηση του ανθρώπου από την αυτο-ειδωλοποίηση και την αυτο-θεοποίησή του και εκζήτηση της κοινωνίας με το Θεό. Θυσία σημαίνει παραίτηση του ανθρώπου από το ίδιο θέλημα και υπακοή στο θέλημα του Θεού, αλλά και παραίτηση από το συμφέρον και προσφορά στον άλλο, τουτ' σέτιν επιλογή σταυρικής πορείας.

Η αγάπη για τον άνθρωπο είναι τρεπτόν ιδίωμα, διότι προϋποθέτει την ελεύθερη ακολούθηση του τριπλού αυτού δρόμου ή την περιπλάνησή του σε άλλα μονοπάτια, τα οποία ορίζονται από την απουσία της σχέσης με το Θεό, δηλαδή την αμαρτία. Οι εντολές του Θεού, όπως αυτές αποτυπώνονται τόσο στην Παλαιά όσο και στην Καινή Διαθήκη, αλλά και διαφυλάσσονται στη ζωή της Εκκλησίας οριοθετούν, χωρίς να εξαντλούν, τους τρόπους εκείνους με τους οποίους ο άνθρωπος μπορεί να πετύχει **την αλληλοπεριχώρηση, την κένωση και την θυσία**. Ανοίγουν το δρόμο για να απαλλαγεί ο άνθρωπος από τον φόβο για την τιμωρία και τον μισθό για την τήρηση των κανόνων και να ανοιχτεί στη βίωση της υιοθεσίας του από το Θεό, δηλαδή στην εγκατοίκηση μέσα στον άνθρωπο του Πνεύματος της υιοθεσίας από το Θεό. Τότε ο άνθρωπος γίνεται υιός και κληρονόμος του Θεού και παύει να είναι δούλος. «ότι δε εστέ υιοί, εξαπέστειλεν ο Θεός το Πνεύμα του υιού αυτού εις τας καρδίας υμών, κράζον Αββά ο πατήρ. ώστε ουκέτι ει δούλος, αλλ' υιός. Ει δε υιός, και κληρονόμος Θεού δια Χριστού» (Γαλ. 4, 6-7).

Επομένως, για την χριστιανική παράδοση αυτό που ονομάζουμε «ηθική» δεν καθιστά τον άνθρωπο δούλο της συμπεριφοράς ή της επιθυμίας για κοινωνική αποδοχή, αλλά αναφέρεται στο υποστατικό ερώτημα του τι είναι αληθινά. Εφόσον ο άνθρωπος «είναι», υπάρχει ως εικόνα Θεού και θέλει να παραμείνει ή να επανέλθει στην κατάσταση του υιού του Θεού (αμαύρωση από την αμαρτία), καλείται να τηρήσει τις εντολές του Θεού, όχι με την έννοια της υποταγής σε μια αυθεντία ή την ακολούθηση μιας συμβατικής επιλογής που του επιβάλλει η χριστιανική «θρησκεία», αλλά από εμπιστοσύνη σ' Εκείνον, για τον οποίο ο

άνθρωπος γνωρίζει ότι αλληλοπεριχωρείται, κενούται και θυσιάζεται για χάρη του. Γιατί το τρίπτυχο αυτό του θεϊκού παραδείγματος ισχύει για τον κάθε άνθρωπο. Η ηθική λοιπόν στην εκκλησιαστική παράδοση ελευθερώνει τον άνθρωπο, γιατί τον καθιστά όμοιο με το Θεό και δεν τον δεσμεύει στη λογική του φόβου ή της ανταπόδοσης.

Το τρίπτυχο **αλληλοπεριχώρηση-κένωση-θυσία** είναι ο μοναδικός δρόμος για τη σωτηρία του ανθρώπου, δηλαδή για την ακεραιότητά του, γιατί ο άνθρωπος από μόνος του δεν μπορεί να είναι ακέραιος, καθώς υφίσταται στην ύπαρξή του τον πόλεμο του παλαιού εαυτού, του ετέρου νόμου. Τα όσα λέει ο Απόστολος Παύλος στους Ρωμαίους αποτυπώνουν κατά τον πλέον εκφραστικό τρόπο την περιπέτεια του ανθρωπίνου προσώπου, την οποία η ηθική από μόνο της δεν μπορεί να ανατρέψει και γι' αυτό η όποια απολυτοποίησή της ή η όποια ταύτισή της με τα όρια του ανθρωπίνου προσώπου και του ανθρώπινου «είναι» αποτελούν φενάκη.

«Γιατί ξέρουμε, βέβαια, πως ο νόμος είναι θεϊκός, ενώ εγώ είμαι σαρκικός, πουλημένος σκλάβος στην κυριότητα της αμαρτίας. Έτσι, λοιπόν, δεν ξέρω ουσιαστικά τι κάνω, γιατί δεν κάνω εκείνο που θέλω, αλλά κάνω εκείνο το οποίο απεχθάνομαι. Αν, λοιπόν, κάνω εκείνο που απεχθάνομαι, σημαίνει πως έμπρακτα αναγνωρίζω πως οι εντολές του νόμου είναι σωστές. Έτσι, ανακαλύπτω τώρα, πως το κακό αυτό αποτέλεσμα δεν το πραγματοποιώ εγώ, αλλά η αμαρτία που φωλιάζει μέσα μου. Η ίδια η συνείδησή μου μαρτυρεί γι' αυτό: δεν κατοικεί μέσα μου, δηλαδή στο είναι μου το καλό, γιατί, ενώ υπάρχει πάντα η θέληση, όμως τη δύναμη να πραγματοποιήσω το καλό δεν τη βρίσκω, κι έτσι δεν κάνω το καλό που θα ήθελα, αλλά υπηρετώ το κακό που δεν το θέλω. Αφού, όμως, κάνω κάτι το οποίο εγώ δεν το θέλω, σημαίνει πως το πραγματοποιώ όχι με δική μου πρωτοβουλία, αλλά εξαιτίας της αμαρτίας που φωλιάζει μέσα μου. Άρα η πείρα δείχνει ότι ενώ εγώ θέλω να κάνω το καλό, οι πράξεις μου δείχνουν πως κάνω το κακό. Και έτσι, ενώ εσωτερικά ευχαριστιέμαι με το νόμο του Θεού, όμως βλέπω ένα νόμο διαφορετικό μέσα στα μέλη μου, που αντιστρατεύεται με το νόμο με τον οποίο συμφωνεί η συνείδησή μου: είναι ο νόμος της αμαρτίας που κυριαρχεί στην ύπαρξή μου και με κάνει αιχμάλωτός της. Τι δυστυχισμένος, αληθινά, που είμαι! Πόσο ταλαίπωρος άνθρωπος είμαι εγώ! Ποιος θα με λυτρώσει από την ύπαρξη αυτή, που έχει υποταχθεί στο θάνατο; - Ας ευχαριστήσουμε τον Θεό που το έκανε αυτό, με το σωτήριο έργο του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Άρα, εγώ ο ίδιος, ενώ συμφωνώ θεωρητικά με το νόμο του Θεού, στην πράξη είμαι υποταγμένος στο νόμο της αμαρτίας». (Ρωμ. 7, 14).

Ό,τι λοιπόν μας καλεί η Εκκλησία να τηρήσουμε στα πλαίσια της χριστιανικής ηθικής δεν μπορεί να είναι αφ' εαυτού του λυτρωτικό. Η σχέση με το Χριστό λυτρώνει. Και είναι σημεία αυτής της επιθυμίας μας για σχέση με το Χριστό η τήρηση των εντολών. Όπως ο ίδιος ο Κύριος είπε «Εάν αγαπάτε με, τας εμάς

εντολάς τηρήσατε» (Ιωάν. 14, 15). Η τήρηση των εντολών είναι σημείο της αγάπης μας για το Χριστό και απόφασή μας για συμπόρευση μαζί Του στο δρόμο της αλληλοπεριχώρησης, της κένωσης και της θυσίας. Γι' αυτό και για την πατερική παράδοση το δόγμα συνδέεται με το ήθος. Δεν αρκεί κανείς να πιστεύει σωστά, αν η ζωή του δεν είναι σύμφωνη με την πίστη (και το αντίθετο βεβαίως). Και ο σκοπός της πίστης είναι η σωτηρία του ανθρώπου, δηλαδή η σχέση του με τον Χριστό που του δίδει νόημα και προορισμό, αγώνα ομοίωσης στη ζωή του. Έτσι, για την Εκκλησία η ηθική έχει μεταμορφωτική διάσταση. Δεν αποσκοπεί στην βελτίωση της συμπεριφοράς μας, στην απόκτηση αυτοεκτίμησης, στην ικανοποίηση των φιλοδοξιών μας, αλλά στην εκπλήρωση του οντολογικού, υποστατικού προορισμού μας, δηλαδή στην σχέση μας με το Χριστό που μας δίνει την ακεραιότητα, την σωτηρία.

Γι' αυτό και οι ηθικές εντολές δεν αποσκοπούν στη σωτηρία μόνο της ψυχής, αλλά ολόκληρου του ανθρώπου. Γιατί η διάπραξη της αμαρτίας έχει να κάνει με τον όλο άνθρωπο. Δεν είναι μόνο το χέρι το οποίο κλέβει, αλλά όλη η ύπαρξή μας. Δεν είναι μόνο ο οφθαλμός μας πονηρός, αλλά όλος ο λογισμός μας αιχμάλωτος από την πονηρία. Το ίδιο γίνεται και με την αρετή. Αν αυτή περιορίζεται μόνο στην εξωτερική συμπεριφορά και παρουσία μας, τότε δεν είναι ακέραιη έκφραση της αγάπης μας προς το Θεό, αλλά μερική, κατακερματισμένη απόπειρα να Τον προσεγγίσουμε, ενίοτε δε και φαρισαϊκή προσέγγιση της σχέσης μας μαζί Του, δηλαδή χρήση του Θεού «προς το θεαθήναι τοις ανθρώποις» (Ματθ. 23,5) και για να λάβουμε τον έπαινό τους.

Τα παραπάνω δεν συνεπάγονται την απόρριψη από την πλευρά της Εκκλησίας της κοινωνικής, της επιστημονικής, της πολιτικής και κάθε άλλου είδους ηθικής, όπως επίσης και την αδιαφορία της για την βελτίωση της κοινωνίας και του κόσμου. **Η Εκκλησία δεν ζει και δεν μπορεί να ζει στο δικό της κόσμο!** Άλλωστε, ο κόσμος μας δεν είναι Εκκλησία, παρότι η Εκκλησία αγωνίζεται ή καλείται να αγωνίζεται να τον μεταμορφώσει! Αυτό όμως δεν δικαιολογεί την αποδοχή εκ μέρους των χριστιανών του ρόλου του φύλακα της ηθικής της κοινωνίας, όπως δυστυχώς επράξαμε και κατά τη διάρκεια της πρόσφατης ιστορίας μας, επηρεασμένοι από ένα ιεροεξεταστικό ήθος και ύφος. Δεν μπορεί η Εκκλησία να λιθοβολεί ανθρώπους, εφόσον δεν τηρούν τα όσα η ηθική της αυθεντίας ή της συμβάσεως ορίζει να τηρούν. Η Εκκλησία απορρίπτει την αμαρτία και όχι τον αμαρτωλό. Δεν δέχεται να υποτάσσεται η κοινωνία στην αν-ηθικότητα, αλλά δεν οδηγεί στην πυρά τους αν-ήθικους. Μια τέτοια στάση μοιάζει με τους γραμματείς και Φαρισαίους που ήταν έτοιμοι να λιθοβολήσουν την καταληφθείσα «επ' αυτοφώρω μοιχευομένη γυναίκα». Και ας θυμόμαστε ότι ο Χριστός «κάτω κύψας τω δακτύλω έγγραφεν εις την γην» και είπε στους φύλακες της ηθικής, αλλά στην ουσία κατακρίναντες τους ανθρώπους «ο αναμάρτητος υμών πρώτος τον λίθον

βαλέτω» (Ιωάν. 8, 4-8). Αυτό δεν σημαίνει ότι η Εκκλησία δεν ελέγχει ό,τι δεν είναι σύμφωνο με το λόγο του Θεού. Όμως ο έλεγχος δεν συνεπάγεται την κατάκριση και τη ανελεημοσύνη.

Η Εκκλησία έχει θέση για οποιαδήποτε ηθικό ζήτημα προκύπτει στην ανθρώπινη ιστορία. Και η θέση αυτή στηρίζεται στον πλούτο και το ήθος της ευαγγελικής και πατερικής παράδοσής της. Κριτήριο είναι η αγάπη που οδηγεί στη σωτηρία του ανθρώπου. Κάθε τι που δεν βλέπει τον άνθρωπο στην ακεραιότητά του, στην προοπτική της σχέσης με το Χριστό, αλλά και δεν συνεχεται από την αγάπη, δεν μπορεί να είναι σύμφωνο με το ήθος της πίστης, όπως επίσης και κάθε τι που καθιστά τον άνθρωπο δούλο ή τον εγκλωβίζει στην έννοια του συμφέροντος και της ανταπόδοσης, χωρίς να τον οδηγεί στην υιοθεσία της αγάπης. Αυτή η θεώρηση δεν ανήκει στο παρελθόν, αλλά παραμένει η βάση και για το παρόν και για το μέλλον κι εδώ δεν χωρούν εκπτώσεις.

Αξίζει να ολοκληρώσουμε αυτή τη σύντομη θεώρηση του ήθους και της ηθικής κατά την χριστιανική παράδοση παραθέτοντας ασχολίαστες κάποιες διδαχές του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, οι οποίες μαρτυρούν την μεταμορφωτική πορεία της Εκκλησίας, αλλά και την σχέση της με την πραγματικότητα:

«Γνωρίζουμε τι είναι κακία και αρετή. Αυτό ακριβώς φανερώνοντας και αποδεικνύοντας και ο Χριστός, ότι δηλαδή τίποτε δεν νομοθετεί που να είναι ξένο προς τη φύση μας, ούτε ανώτερο από αυτή, αλλά εκείνα που προκαταβολικά και από παλιά φύτεψε μέσα στη συνείδησή μας, μετά τους πολλούς εκείνους μακαρισμούς έλεγε τα εξής: ' Όλα όσα θέλετε να σας κάνουν οι άνθρωποι, τα ίδια να κάνετε και σεις σ' αυτούς'» (Εις Αδριάντας, ομιλ. ΙΓ' 3, ΕΠΕ 32, 384 -MG 49, 140).

«Ας υπακούσουμε λοιπόν στην Αγία Γραφή και, ακολουθώντας τους λόγους της, ας προσπαθούμε να βάζουμε μέσα στις ψυχές μας τα ορθά δόγματα . και μετά από αυτό να επιδεικνύουμε και ορθό τρόπο ζωής . ώστε και η ζωή μας να επιβεβαιώνει τα δόγματα και τα δόγματα να παρουσιάζουν τη ζωή μας περισσότερο αξιόπιστη. Γιατί, ούτε αν έχουμε μεν δόγματα ορθά, δεν ενδιαφερόμαστε όμως η ζωή μας να είναι σύμφωνη με το θέλημα του Θεού, θα έχουμε κάποια ωφέλεια . ούτε αν ζούμε ορθά και παραμελούμε τα ορθά δόγματα, θα μπορέσουμε να κερδίσουμε κάτι το χρήσιμο που θα συντελεί στη σωτηρία μας» (Εις Γεν., ομιλ. ΙΗ' 8, ΕΠΕ 2, 536 -MG 64, 500-501).

«Αλίμονο σ' εκείνους που λένε το κακό καλό και το καλό κακό. Σ' εκείνους που παρουσιάζουν το φως ως σκοτάδι και το σκοτάδι ως φως. Σ' εκείνους που προβάλλουν το γλυκό ως πικρό και το πικρό ως γλυκό. Γιατί τα λέει αυτά ο προφήτης Ησαΐας; Επειδή τους προφήτες τους έβριζαν και τους έλεγαν απατεώνες, τους δε ψευδοπροφήτες τους τιμούσαν και αντέστρεφαν έτσι την τάξη των πραγμάτων, ταλανίζει τους Ιουδαίους και τους ελεεινολογεί για την

διεφθαρμένη κρίση τους» (*Εις Ησ.* , κεφ. 5, 6, ΕΠΕ 8, 396 -MG 56,65).

«Τα κατορθώματα της αρετής δεν θα μπορούσε να τα ιδεί κανείς σήμερα να γίνονται ούτε από τους δασκάλους. ώστε όλα έχουν εξαφανισθεί και χαθεί. Και η αιτία είναι ότι έχει ψυχρανθεί η αγάπη, το ότι εκείνοι που αμαρτάνουν προκλητικά, δεν αποδοκιμάζονται και δεν τιμωρούνται. Άκουσε τον Παύλο που γράφει στον Τιμόθεο και του λέει: 'Εκείνους που αμαρτάνουν και μένουν αδιόρθωτοι, να τους ελέγχεις μπροστά σε όλους' . άλλη αιτία είναι το ότι οι άρχοντες είναι ηθικοί άρρωστοι . γιατί όταν το κεφάλι δεν είναι υγιές, πώς είναι δυνατόν να παραμένει εύρωστο το υπόλοιπο σώμα; Πρόσεξε λοιπόν πόση ακαταστασία επικρατεί» (*Εις Εφεσ.* , ομιλ.ΣΤ'6, , ΕΠΕ 20, 560 -MG 62,47δ').

π. Θεμιστοκλής Μουρτζανός

Κέρκυρα, 11 Οκτωβρίου 2010

Ομιλία στο Φροντιστήριο Στελεχών της Ιεράς Μητροπόλεως

Πηγή: themistoklismourtzanos.blogspot.gr